

VOJENSKÉ ZDRAVOTNICKÉ LISTY

ROČNÍK LIV

DUBEN 1985

ČÍSLO 2

07 „1925/1984“ :356.33

60 LET VOJENSKÝCH ZDRAVOTNICKÝCH LISTŮ

Před 60 lety, v roce 1925, byly založeny Vojenské zdravotnické listy (VZL). Stalo se tak sedm let po skončení první světové války, v období, kdy se Evropa ještě nevzpamatovala z válečných hrůz. Nastupující krize kapitalismu výrazně zostřuje třídní boj a prohlubuje sociální rozpory, vede ke vzniku fašismu v Itálii a v Německu.

Rok 1925 byl bohatý na významné události. V tomto roce se konal V. kongres III. internacionály, v Moskvě byla založena Akademie věd SSSR. Albert Schweitzer obnovuje svou nemocnici v Lambaréne.

Komunistická strana Československa poprvé v roce 1925 kandidovala ve volbách do Národního shromáždění, z nichž vyšla jako druhá nejsilnější strana. K moci se však dostává koalici vláda buržoazie v čele s předákem agrární strany A. Švehlou. Ministrem národní obrany je jmenován další představitel agrární strany F. Udržal. Proto ani nepřekvapuje, že první číslo Vojenských zdravotnických listů má kromě redakčního úvodníku i poselství ministra F. Udržala. Objektivně, s odstupem 60 let, je nutno uznat, že redakční úvodník VZL vytyčuje pro časopis úkoly, které mají víceméně obecnou platnost. Zdůrazňuje se potřeba samostatného časopisu, který by se zabýval specifickými problémy vojenského zdravotnictví. Redakce zvláště zdůrazňuje nezbytnost podílu civilní zdravotnické služby na vydávání VZL, bez níž by „...VZL nemohly existovat jako skutečně odborný časopis“. Vyzývá proto ke spolupráci tehdejší představitel naší lékařské vědy, některé z nich přibírá i do redakční rady. Tehdy, sedm let po válce, to bylo nezbytnou podmínkou, protože zdravotnická služba neměla ani vlastní vědeckovýzkumnou základnu, ani ucelený systém vojenského zdravotnického školství.

Důvodů pro zřízení časopisu bylo samozřejmě více. V té době vycházelo ve světě mnoho vojenských zdravotnických časopisů (francouzských, anglických, ruských, německých) a bylo tedy i prestižní otázkou, zda se naše zdravotnická služba vyrovná se zahraničím. VZL splňovaly i důležitý aspekt sebeidentifikace příslušníků vojenské zdravotnické služby, přispívaly k upevnění postavení zdravotnické služby v armádě.

Jako hlavní konkrétní cíl si VZL vytkly pravidelné informování vojenské zdravotnické veřejnosti o pokrocích vědy, aby „...vojenská lékařství, veterinární a lékárníci úplně ovládli ve svém oboru polní zdravotnictví...“

Časopis vycházel zprvu čtvrtletně, později šestkrát do roka. Úkoly, které si vytyčil, vcelku plnil, i když jeho zaměření lze označit v podstatě za stavovské a publikované práce se příliš mnoho polnímu zdravotnictví nevěnovaly. Spíše šlo o problematiku mírovou včetně prací z oblasti hygieny. Poměrně hodně článků bylo s veterinární tematikou, což odpovídalo tehdejšímu složení armády.

Poslední číslo VZL vyšlo v roce 1938, přestávka vynucená válkou trvala 9 let. K obnovení vydávání Vojenských zdravotnických listů došlo až v roce 1947. Je příznačné, že úvodník prvního poválečného čísla napsal jeden z nejvýznamnějších představitelů naší vojenské zdravotnické služby — příslušník 1. čs. armádního sboru v SSSR MUDr. Josef Škvařil, lékař-komunista, vysoce erudovaný v otázkách válečné chirurgie i organizace zdravotnictví. O nutnosti těsného sepětí naší vojenské zdravotnické služby se sovětskou nepřímo svědčí i moto úvodníku — citát N. J. Pirogova: „...konečně, není tak těžké posuzovat nedostatky minulosti; mnohem obtížnější je vypořádat se s dobou současnou.“

MUDr. J. Škvařil v poměrně stručném článku, nazvaném příznačně „Na novou cestu“, zcela výstižně ukázal na význam zdravotnické služby v soudobé válce, na nutnost úzké spolupráce mezi vojenskou a civilní zdravotnickou službou. Podtrhl i nezbytnost vysoké odborné úrovně. V článku píše: „Stejně tak jako k vyzbrojení armády má hlavní význam průmyslová dokonalost, kapacita a technický pokrok státu, má pro zdravotnické zabezpečení rozhodující význam — mimo technické vybavení — také veškeré umění lékařské a zdravotnické, stupeň vědecké úrovně a účelná organizace...“

Tyto zásady, jež měly vsutku programový charakter a byly i jakýmsi životním krédem MUDr. Josefa Škvařila, plnily Vojenské zdravotnické listy po celou dobu až dodnes. Sám soudruh Škvařil v dalších letech až do své smrti velmi významně přispěl k jejich naplňování, pravidelně publikoval ve Vojenských zdravotnických listech a získával pro spolupráci s nimi mnohé významné odborníky z civilní zdravotnické služby i ze zahraničí, především ze Sovětského svazu.

Jak ubíhala léta, náplň Vojenských zdravotnických listů se měnila v souladu s rozvojem lékařských a farmaceutických věd, ale i s rozvojem vojenství a vývojem ČSLA. Časem ze stránek VZL mizí články o poliomyelitidě, o varirole, výrazně poklesl i počet prací o výskytu tuberkulózy. Místo toho se objevují daleko častěji články z leteckého lékařství, z radiobiologie, o aplikaci elektroniky, o použití výpočetní techniky.

V období od roku 1947 do roku 1950 se Vojenské zdravotnické listy významně zasloužily o přeměnu myšlení značné části naší vojenské zdravotnické veřejnosti. Byly v té době jakýmsi kolektivním propagátorem především sovětských zkušeností, zásad socialistického zdravotnictví a přestavby naší armády na armádu soudobou, plnící významné poslání v rámci politického systému socialistického státu. Toto své poslání plnily zvláště intenzivně po založení Vojenské lékařské akademie (VLA), (1951). Opíraly se přitom o významnou vědeckovýzkumnou základnu a o početný sbor vysoce kvalifikovaných pedagogů VLA. V období existence VLA (1951–1958) se rozšířil počet čísel v roce na dvanáct. Každé číslo bylo plno aktuálních materiálů, většinou původních prací z oblasti výzkumu, sdělení z léčebně preventivní činnosti vojenských nemocnic i zkušeností útvarových lékařů. Do Vojenských zdravotnických listů přispívali pravidelně čelní představitelé zdravotnické služby, ať již šlo o válečnou chirurgii, válečné vnitřní lékařství, vojenskou hygienu a epidemiologii, či vojenskou farmacii. V mnohem větší míře než dříve byly publikovány práce z oboru organizace a taktiky zdravotnické služby, z posudkové problematiky, z dějin vojenského zdravotnictví a vojenské farmacie. Nechyběly ani práce věnované sociálním a politickým aspektům zdravotnické služby, etice vojenského lékaře, společenskému postavení lékaře jakožto veřejného činitele.

Po zrušení Vojenské lékařské akademie (1958) musely Vojenské zdravotnické listy po určitou dobu překonávat některé potíže — klesl počet přispěvatelů i odběratelů. Přesto se však podařilo většinu překážek překonat a udržet vysokou odbornou úroveň časopisu. Došlo pouze ke snížení počtu čísel ze dvanácti na šest za rok. Ve vojenských nemocnicích, v hygienicko-epidemiologických oddělech i v nově vzniklém Vojenském lékařském výzkumném a doškolovacím ústavu Jana Evangelisty Purkyně se našlo dostatek odborníků, kteří ochotně a pravidelně přispívali do tohoto jediného vojenského zdravotnického časopisu. Obnovila se a rozšířila spolupráce s řadou odborníků zdravotnických služeb států Varšavské smlouvy, především se sovětskými vojenskými lékaři, kteří publikují ve VZL. Plného pochopení se dostávalo Vojenským zdravotnických listům ze strany zdravotnické správy ministerstva národní obrany.

I přes nesporné úspěchy však nutno konstatovat, že VZL ještě zůstávají leccos dlužny naší vojenské zdravotnické veřejnosti. Každý časopis — i odborný — tvoří autoři prací na jedné straně a čtenáři na straně druhé. Citlivý přístup redakční rady k oběma těmito kategoriím umožňuje naplňovat základní poslání časopisu: vzdělávat a informovat, ale zároveň i vychovávat, stmelovat řady k plnění základních úkolů. Tyto základní úkoly spočívají mimo jiné i v objasňování a zabezpečování vojenské a zdravotnické politiky Komunistické strany Československa. Z tohoto hlediska je nezbytné, aby VZL věnovaly hlubší a soustavnější pozornost základnímu kádru naší zdravotnické služby — lékařům útvarů a svazků i vojenským farmaceutům pracujícím u svazků. Tito pracovníci, zvláště mladí, mají nemálo problémů, při jejichž zvládnutí jim VZL mohou pomoci. Úkolem VZL proto bude hlouběji a rovnoměrněji poznávat problematiku vojsk a získávat systematicky přispěvatele i z řad vojskových zdravotnických pracovníků.

Rovněž bude nutné věnovat větší péči sepětí vojenské zdravotnické služby s civilní zdravotnickou službou. Cílevědomou prací redakční rady i vedoucích funkcionářů zdravotnické služby by se měl zvýšit podíl autorů z významných vědeckých pracovišť i z léčebně preventivních zařízení státní zdravotní správy. Dosud je tato spolupráce a podíl civilních spolupracovníků omezen na problematiku hygienicko-epidemiologickou, což nelze považovat za uspokojivý stav. Prudký vývoj lékařských věd dává dostatek nových poznatků, postupů i metod, se kterými by měla být pravidelně seznamována naše vojenská zdravotnická veřejnost. Nelze to ovšem chápat tak, že by VZL měly publikovat práce s čistě civilní tematikou. Tu pokrývají časopisy státní zdravotní správy a vojenští lékaři se s nimi musí seznamovat v síti vědeckotechnických informací okresních i krajských ústavů národního zdravotnictví. Vojenské zdravotnické listy by však měly publikovat práce z oblastí, které hraničí s vojenskou zdravotnickou službou, práce, které jsou pro vojenskou zdravotnickou službu nejen zajímavé, ale i využitelné. Jde například o již zmíněnou oblast hygieny a epidemiologie, ale i o poznatky z organizace a metod poskytování zdravotnické pomoci při živelních pohromách či katastrofách, zkušenosti a problémy zdravotnické služby civilní obrany a podobně.

Stejně tak by bylo nanejvýš užitečné, aby VZL přinášely pravidelně souhrnné přehledy a zprávy o pořádaných lékařských konferencích, sympoziích, především z pera vojenských lékařů, farmaceutů i vojenských veterinárních lékařů, kteří se těchto akcí zúčastňují. Neměl by to být ovšem pouze

popisný přehled, ale věcné informace o řešených problémech, metodách i vývojových trendech a zhodnocení možného přínosu pro zdravotnickou službu ČSLA.

Vojenské zdravotnické listy by měly věnovat větší pozornost i vojenskému veterinárnímu lékařství. Jsou totiž stále odborným orgánem „vojenských lékařů, veterinárních lékařů a lékárníků“, jak je uvedeno na titulní straně časopisu. Práce z této oblasti se vyskytují ve VZL zcela sporadicky. Problémy i zkušenosti vojenských veterinárních lékařů by rozhodně zasluhovaly větší publicity ve VZL. Je to samozřejmě záležitost i samotných vojenských veterinárních lékařů, jejich aktivnějšího přístupu, protože Vojenské zdravotnické listy jsou i jejich jediným vojenským odborným časopisem.

I ve spolupráci se zdravotnickými službami armád Varšavské smlouvy jsou některé rezervy. Na stránkách VZL by se měly častěji objevovat práce odborníků vojenské zdravotnické služby ze SSSR, z NDR a dalších zemí. Může jít jak o práce původní, tak i o překlady. Rozhodující je, aby docházelo k těsnější spolupráci, výměně názorů a vzájemné informovanosti zdravotnické veřejnosti naší i bratrských armád, protože mnohé naše problémy a zkušenosti jsou obdobné a společné hledání řešení i výměna zkušeností nesporně zvyšuje efektivnost naší práce.

Co tedy popřát Vojenským zdravotnickým listům do dalších let?

Především to, aby všichni vojenští zdravotníci pracovníci je považovali za svůj časopis a každý dle svých možností přispíval k jejich zkvalitňování.

Dále je třeba popřát, aby VZL měly vždy dostatečně široký okruh přispěvatelů, a to pokud možno ze všech oblastí lékařských, farmaceutických a veterinárních věd, z teorie i praxe, z ústavů a zařízení i z terénu.

Závěrem je možno vyjádřit přesvědčení, že společným úsilím redakční rady i čtenářů budou Vojenské zdravotnické listy v budoucnu naplňovat stále kvalitněji své nezastupitelné poslání při realizaci zdravotnické i vojenské politiky KSČ.

Plk. doc. MUDr. Jan Hes, CSc.